

Andrzej Wrzyszczyk

- ▶ Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
(Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland)
- ▶ e-mail: andrzej.wrzyszczyk@mail.umcs.pl
- ▶ ORCID: 0000-0002-9824-4251

DOI: 10.15290/mhi.2025.24.01.21

**ADMINISTRACJA CENTRALNA W USTAWODAWSTWIE
OKUPANTA NIEMIECKIEGO W GENERALNYM GUBERNATORSTWIE
W LATACH 1939–1944 (CZĘŚĆ PIERWSZA)****Abstrakt**

Problematyka funkcjonowania administracji centralnej Generalnego Gubernatorstwa (GG) w okresie drugiej wojny światowej nie została dotąd opracowana. Generalne Gubernatorstwo powołał w 1939 Adolf Hitler jako formę okupacji niemieckiej na ziemiach polskich. W momencie powstania Generalne Gubernatorstwo obejmowało terytorium około 96 tysięcy kilometrów kwadratowych, które zamieszkiwało blisko 12 milionów ludzi.

Organy administracji centralnej w okresie objętym częścią pierwszą niniejszego artykułu (1939–1940) to: generalny gubernator, zastępca generalnego gubernatora, szef Urzędu Generalnego Gubernatora. Podlegała im bardzo rozczłonkowana administracja resortowa. Bezpośrednio po powstaniu GG skład Urzędu Generalnego Gubernatora to szesnaście tak zwanych wydziałów „specjalistycznych”: sprawiedliwości, spraw wewnętrznych, finansów, gospodarki, wyżywienia i rolnictwa, lasów, kształtowania cen, pracy, dewiz, wychowania, nauki i wykształcenia ludowego, oświaty narodu i propagandy, zdrowia, budownictwa, pocztowy, kolei oraz zaliczanego do wydziałów specjalistycznych urzędu powierniczego dla Generalnego Gubernatorstwa. Oprócz wydziałów specjalistycznych w strukturze Urzędu Generalnego Gubernatora funkcjonowało także sześć wydziałów centralnych: ustawodawstwa, administracji urzędu, reform terytorialnych, oraz zaliczane do wydziałów centralnych: kancelaria

generalnego gubernatora (zwana wcześniej kancelarią Zamek), urząd personalny i urząd organizacyjny. Poza tym do UGG należały: urząd nadzoru bankowego dla GG, referent do spraw ruchu drogowego, urząd dla badania gleby oraz pełnomocnik do spraw sportu GG.

Celem autora artykułu jest zapoczątkowanie dyskusji na temat roli tej rozbudowanej niemieckiej okupacyjnej administracji centralnej dla życia kilkunastu milionów ludzi w ciągu kilku lat w ekstremalnych warunkach. Pierwszym krokiem w tym kierunku jest analiza ilościowa i merytoryczna aktów normatywnych wydrukowanych w urzędowych publikatorach Generalnego Gubernatorstwa (od 26 października 1939 roku do 1 grudnia 1940 roku) odnoszących się do administracji centralnej w GG.

Słowa kluczowe: druga wojna światowa, okupacja niemiecka, Generalne Gubernatorstwo, administracja centralna, ustawodawstwo

CENTRAL ADMINISTRATION IN THE LEGISLATION OF THE GERMAN OCCUPIERS IN THE GENERAL GOVERNMENT IN 1939–1944 (PART I)

Abstract

The functioning of the central administration of the General Government during World War II has not been studied so far. The General Government was established in 1939 by Adolf Hitler as a form of the German occupation of the Polish territory. At the time of its creation, the General Government covered an area of approximately 96,000 square kilometres, which was inhabited by approximately 12 million people. The central administrative bodies during the period covered by Part I of this article (1939–1940) were: the Governor-General, the Deputy Governor-General, and the Head of the General Governor's Office. They were responsible for a highly fragmented departmental administration.

Immediately after the establishment of the General Government, the General Governor's Office consisted of sixteen so-called "specialist" departments: justice; internal affairs; finance; economy; food and agriculture; forests; price formation; labour; foreign exchange; education, science, and folk education; national education and propaganda; health; construction; postal services; railways; and the special department of the trustee office for the General Government. In addition to the specialist departments, the General Government Office also had six central departments: legislation; office administration; territorial reforms; and the following departments classified as central departments: the General Governor's Chancellery (formerly known as the Castle Chancellery); the Personnel Office and the Organizational Office. In addition, the UGG included: the banking supervisory office for the GG, the traffic officer, the soil testing office, and the GG's representative for sports.

The author's aim is to initiate a discussion on the role of this extensive German occupation central administration in the lives of several million people over a period of several years in extreme conditions. The first step in this direction is a quantitative and substantive analysis of the normative acts printed in the official publications of the General Government (from October 26, 1939, to December 1, 1940) relating to the central administration in the GG.

Key words: World War II, German occupation, General Government, central administration, legislation

1. Wstęp

W ostatnich latach opublikowałem trzy artykuły omawiające administrację terytorialną w ustawodawstwie okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1944¹. Temat tego artykułu stanowi więc kontynuację rozpoczętych wcześniej badań. W przywołanych w przypisie 1 opracowaniach wykorzystałem literaturę naukową dotyczącą bezpośrednio administracji niemieckiej w GG. Trzeba zauważyć, że w odniesieniu do zakresu merytorycznego niniejszej pracy nie zawierają one szerszych czy głębszych rozważań. W tym miejscu przytaczam więc tylko dane bibliograficzne².

¹ A. Wrzyszczyński, *Administracja terytorialna w ustawodawstwie okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie (1939–1944). Część I (01.09.1939–31.07.1940)*, „Z Dziejów Prawa” 2019, t. 12(20); idem, *Administracja terytorialna w ustawodawstwie okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie (1939–1944). Część II (31 lipca 1940–31 lipca 1941)*, [w:] *W kręgu doktryn politycznych i prawnych. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Markowi Maciejewskiemu*, red. R. Antonow, Ł. Machaj, M. Marszał, M. Sadowski, T. Scheffler, Wrocław 2020, s. 747–764; idem, *Administracja terytorialna w ustawodawstwie okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie (1939–1944). Część III (01.08.1941–27.12.1944)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2020, t. LXXII, z. 2.

² K. Dąbrowski, *Izby dystryktowe w Generalnym Gubernatorstwie – powstanie i charakter ustrojowy*, [w:] *Państwo – Prawo – Polityka księga pamiątkowa poświęcona Profesorowi Henrykowi Groszykowi*, red. M. Chrzanowski, J. Kostrubiec, I. Nowikowski, Lublin 2012; idem, *Portret niemieckiego aparatu partyjno-administracyjnego w dystrykcie radomskim (1940–1944)*, „Rocznik Samorządowy” 2016, t. 5; J. Dziobek-Romański, *Organizacja administracji władz okupacyjnych na ziemiach polskich w latach 1939–1945*, „Rocznik Nauk Prawnych” 2012, t. 22, nr 3; K. Grünberg, B. Otręba, *Hans Frank na Wawelu*, Włocławek 2000; Ł. Kozera, M. Wojtasik, *Zarys administracyjny niemieckiej okupacji Generalnej Guberni (komentarz i teksty źródłowe)*, Chełm 2008; W. Kozyra, *Okupacyjna*

Warto podkreślić, że w odniesieniu do administracji centralnej właściwy wydaje się podział na dwie części. Pierwsza obejmuje okres rozpoczynający się w momencie utworzenia Generalnego Gubernatorstwa.

12 października 1939 roku Hitler wydał dekret, w którym mianował Hansa Franka na stanowisko generalnego gubernatora dla okupowanych polskich obszarów, a na jego zastępcę powołał Arthura Seyss-Inquarta³. Generalny gubernator rozpoczął swoją działalność ustawodawczą 26 października 1939 roku, wydał wówczas jedną proklamację i 9 rozporządzeń zamieszczonych w numerze pierwszym Dziennika rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów, który był urzędowym publikatorem. W jednym z rozporządzeń pojawia się po raz pierwszy

administracja niemiecka na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1939–1945, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia, Sectio G” 2013, vol. LX, nr 1; B. Ługowski, *Funkcjonowanie urzędów gmin wiejskich w dystrykcie lubelskim Generalnego Gubernatorstwa w latach 1939–1944*, „Studia z dziejów państwa i prawa polskiego” 2018, t. XXI; M. Mączyński, *Organizacyjno-prawne aspekty funkcjonowania administracji bezpieczeństwa i porządku publicznego dla zajętych obszarów polskich w latach 1939–1945. Ze szczególnym uwzględnieniem Krakowa jako stolicy Generalnego Gubernatorstwa*, Kraków 2012; H. Mielnik, *Organizacja i funkcjonowanie administracji szkolnictwa w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945*, [w:] *Prawo i okupacja na przestrzeni wieków*, red. J. Pokoj, D. Szczepaniak, Kraków 2018; B. Musiał, *Deutsche Zivilverwaltung und Judenverfolgung im Generalgouvernement. Eine Fallstudie zum Distrikt Lublin 1939–1944*, Wiesbaden 1999; M. Roth, *Herrenmenschen. Die deutschen Kreishauptleute im besetzten Polen – Karrierewege, Herrschaftspraxis und Nachgeschichte*, (Wallstein) Göttingen 2009; idem, *Starostowie powiatowi i zagłada Żydów w dystrykcie krakowskim Generalnego Gubernatorstwa*, [w:] *Zagłada Żydów na polskiej prowincji*, red. A. Sitarek, M. Trębacz, E. Wiatr, Łódź 2012; D. Schenk, *Hans Frank. Biografia generalnego gubernatora* (tłum. K. Jachimczak), Kraków 2009; R. Seidel, *Deutsche Besatzungspolitik in Polen. Distrikt Radom 1939–1945*, Paderborn-Zürich 2006; M. Winstone, *Generalne Gubernatorstwo. Mroczne serce Europy Hitlera*, Poznań 2015.

³ Akt ten nie został wydrukowany w urzędowym publikatorze GG. Można go znaleźć w zbiorze przepisów przygotowanych przez koordynatora legislacji w administracji centralnej tego niemieckiego tworu okupacji ziem polskich – Alberta Weha: A. Weh, *Prawo Generalnego Gubernatorstwa w układzie rzeczowym z objaśnieniami i szczegółowym skorowidzem*, wyd. 3, Kraków 1941, A 100, Dekret Führera i Kanclerza Rzeszy Niemieckiej o administracji okupowanych polskich obszarów z dnia 12 października 1939 roku, § 2. Hans Frank pełnił funkcję generalnego gubernatora aż do końca drugiej wojny światowej, a więc także przez cały okres wyznaczony niżej dla niniejszego artykułu. Arthur Seyss-Inquart był zastępcą generalnego gubernatora do maja 1940 roku, kiedy został przeniesiony, jako komisarz Rzeszy, do okupowanej Holandii. Cz. Madajczyk, *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, t. I, Warszawa 1970, s. 107.

oficjalna nazwa: „Generalne Gubernatorstwo dla okupowanych polskich obszarów”. Jest to „Pierwsze rozporządzenie o odbudowie administracji okupowanych polskich obszarów”⁴. W tym samym akcie normatywnym utworzony został najważniejszy organ administracji centralnej podległy generalnemu gubernatorowi (Urząd Generalnego Gubernatora)⁵.

Drugi etap to powołanie Rządu Generalnego Gubernatorstwa. Data graniczna tych przekształceń budzi pewne wątpliwości, które powiązane są ze zmianami oficjalnego nazewnictwa tego tworu okupacyjnego. 31 lipca 1940 roku Frank wydał dekret dotyczący zmian organizacyjnych, powołując się na udzielone mu przez Hitlera upoważnienie. Od października 1939 roku obowiązywała oficjalna nazwa: „Generalne Gubernatorstwo dla okupowanych polskich obszarów”. Od 15 sierpnia 1940 roku miała być używana nazwa „Generalne Gubernatorstwo”⁶.

2. Struktura administracji centralnej Generalnego Gubernatorstwa

Zapowiedź przekształcenia Urzędu Generalnego Gubernatora w Rząd Generalnego Gubernatorstwa pojawiła się już w okólniku Franka z 12 sierpnia 1940 roku

⁴ Dziennik Rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów (dalej: Dz.RGGOP) 1939 nr 1, s. 1–8; Pierwsze rozporządzenie o odbudowie administracji okupowanych polskich obszarów z dnia 26 października 1939 r., s. 3–4, § 1.

⁵ Pierwsze rozporządzenie o odbudowie administracji..., § 3, Dz.RGGOP 1939 nr 1, s. 3

⁶ Dekret z 31 lipca nie został opublikowany w dzienniku rozporządzeń, zamieszczono go w zbiorze przepisów opracowanym przez A. Weha, op. cit., A 102, Dekret w sprawie nowych uregulowań organizacyjnych w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 31 lipca 1940 roku. W tym samym dniu generalny gubernator wydał rozporządzenie o zniesieniu urzędu dla planu czteroletniego w GG, w którym jego uprawnienia zostały przekazane organom administracji centralnej Generalnego Gubernatorstwa, oczywiście pod jego nadzorem. Rozporządzenie o zniesieniu urzędu dla planu czteroletniego w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 31 lipca 1940 roku, Dz.RGGOP 1940, część I, nr 49, s. 234–235, § 1–6. Natomiast upoważnienie udzielone przez Hitlera 8 lipca 1940 roku, na które powoływał się Frank, nie zostało opublikowane ani w Dzienniku Ustaw Rzeszy Niemieckiej, ani w publikatorach Generalnego Gubernatorstwa. A. Kłafkowski, *Okupacja niemiecka w Polsce w świetle prawa narodów*, Poznań 1946, s. 78–79 (autor błędnie podaje, że dekret Franka z 31 lipca 1940 roku został ogłoszony w Dzienniku Rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów). A. Wrzyszczyński, *Okupacyjne sądownictwo niemieckie w Generalnym Gubernatorstwie 1939–1945. Organizacja i funkcjonowanie*, Lublin 2008, s. 61.

skierowanym do wyższego dowódcy SS, policji i do kierowników organów niemieckiej administracji okupacyjnej na wszystkich szczeblach (miast, powiatów, dystryktów i na szczeblu centralnym). Kierownikom wydziałów w Rządzie GG przyznano wówczas tytuł „prezydentów”. Bogdan Musiał twierdzi, że Urząd Generalnego Gubernatora został przemianowany na Rząd Generalnego Gubernatorstwa już 31 lipca 1940 roku. Przeczy temu jednak używanie nazwy Urząd Generalnego Gubernatora w następnych miesiącach aż do 1 grudnia 1940 roku zarówno na łamach Dziennika Rozporządzeń Generalnego Gubernatorstwa, jak i w korespondencji, która zachowała się w archiwach (a nawet dłużej. zob. niżej)⁷.

Na czele Urzędu Generalnego Gubernatora stał od początku istnienia GG Josef Bühler i pełnił tę funkcję aż do likwidacji tego organu, a więc przez cały okres określony ramami chronologicznymi tego opracowania. Po wspomnianym wyżej odejściu Arthura Seyss-Inquarta do Holandii Bühler został mianowany na tymczasowego zastępcę Hansa Franka. Bezpośrednio po powstaniu GG w skład Urzędu Generalnego Gubernatora (Amt des Generalgouverneurs) wchodziło szesnaście tak zwanych wydziałów „specjalistycznych”: sprawiedliwości, spraw wewnętrznych, finansów, gospodarki, wyżywienia i rolnictwa, lasów, kształtowania cen, pracy, dewiz, wychowania, nauki i wykształcenia ludowego, oświaty narodu i propagandy, zdrowia, budownictwa, pocztowy, kolei oraz zaliczanego do wydziałów specjalistycznych urzędu powierniczego dla Generalnego Gubernatorstwa.

Oprócz wydziałów specjalistycznych w strukturze Urzędu Generalnego Gubernatora funkcjonowało także sześć wydziałów centralnych: ustawodawstwa, administracji urzędu, reform terytorialnych, oraz zaliczane do wydziałów centralnych: kancelaria generalnego gubernatora (zwana wcześniej kancelarią Zamek), urząd personalny i urząd organizacyjny. Poza tym do UGG należały: urząd nadzoru bankowego dla GG, referent do spraw ruchu drogowego, urząd dla badania gleby oraz pełnomocnik do spraw sportu GG⁸.

⁷ Bundesarchiv Berlin – Archiwum Federalne w Berlinie, R 43 II, Reichskanzlei – Kancelaria Rzeszy, sygn. 1340 a, k. 2; B. Musiał, op. cit., s. 32. A. Weh, op. cit., A 121, Drugie rozporządzenie o odbudowie administracji Generalnego Gubernatorstwa (Rozporządzenie o jednolitości administracji) z dnia 1 grudnia 1940 r., § 1, 2. A. Wrzyszczyk, *Okupacyjne sądownictwo...*, s. 82.

⁸ A. Weh, op. cit., A 120, przyp. 12; Cz. Madajczyk, op. cit., t. I, s. 108.

3. Ustawodawstwo dotyczące administracji centralnej Generalnego Gubernatorstwa w 1939 roku

Ustawodawstwo wydawane w stosunku do Generalnego Gubernatorstwa dla okupowanych polskich obszarów drukowane było w urzędowym publikatorze, którego nazwę przytoczyłem wyżej: „Dziennik rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów”. Językiem urzędowym był język niemiecki, ale akty normatywne publikowano także posłtowo w języku polskim („język polski jest dopuszczalny”). Dostępne były dwie szpalty zamieszczane równolegle obok siebie w języku niemieckim i w języku polskim. Wydawano jednak także akty wyłącznie w języku niemieckim skierowane do Niemców zamieszkujących Generalne Gubernatorstwo⁹.

W 1939 roku ukazało się 15 numerów tego dziennika, które zawierały ogółem 101 pozycji. Zdecydowaną przewagę miały akty normatywne wydane przez generalnego gubernatora Hansa Franka. Podpisał on sześćdziesiąt jeden aktów normatywnych. Są to: jedna proklamacja, jeden dekret, jedno obwieszczenie i pięćdziesiąt osiem rozporządzeń. Proklamacja została wydana 26 października 1939 roku w momencie inauguracji funkcjonowania Generalnego Gubernatorstwa i miała charakter propagandowej odezwy skierowanej do ludności, która zamieszkiwała ten twór okupacyjny. Obwieszczenie z 31 października dotyczyło nominacji na najważniejsze stanowiska we władzach GG: szefa Urzędu Generalnego Gubernatora, wyższego dowódcę SS i policji, szefów czterech okręgów (krakowskiego, lubelskiego, radomskiego i warszawskiego) oraz pełnomocnika generalnego gubernatora z siedzibą w Berlinie. Dekret z 15 listopada utworzył przedsiębiorstwo prasowe pod nazwą „Zeitungsverlag Krakau – Warschau, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Kraków (Krakau)”.

Najistotniejsze znaczenie miały rozporządzenia Franka. Analizując to prawodawstwo pod względem merytorycznym, należy stwierdzić, że większość z nich zawierała przepisy przyznające konkretne kompetencje kierownikom resortowych wydziałów

⁹ A. Wrzyszczyński, *Hierarchia aktów prawnych wprowadzonych przez okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014, t. 22, s. 700. Akty opublikowane wyłącznie w języku niemieckim w interesującym nas okresie: Dz.RGGOP 1939 nr 11; Dz.RGGOP 1940, część I, nr 20, 28, 29, 30, 37, 39; część II, nr 8 (tylko załącznik w postaci wniosku wydrukowano w języku niemieckim), nr 13, 43, 69.

w Urzędzie Generalnego Gubernatora. Było jednak sześć takich aktów prawnych, które żadnych dyspozycji nie kreowały. Wprowadzały one bezpośrednio karalność konkretnych czynów zabronionych (na przykład uboju rytualnego, braku specjalnego oznaczenia sklepów żydowskich, naruszeń przepisów o używaniu niemieckich godeł czy o stosowaniu niemieckiego pozdrowienia) lub zawierały regulacje przyznające bezpośrednie kompetencje generalnemu gubernatorowi.

Frank wydawał też rozporządzenia, które nie zawierały upoważnień dla podległych mu organów resortowych, ale z ich treści wynika, że dotyczyły wydziału spraw wewnętrznych (rozporządzenie o odbudowie administracji), wydziału pracy (rozporządzenie o rozszerzeniu obowiązku pracy ludności polskiej od 16 lat), wyższego dowódcy SS i policji (uzupełnienie rozporządzenia o zwalczaniu czynów gwałtu). W trzech kolejnych aktach normatywnych wyższy dowódca SS i policji został wyraźnie wskazany jako ich wykonawca. Szefowi Urzędu Generalnego Gubernatora przyznano uprawnienia do udzielania zezwoleń na wjazd i wyjazd z GG.

Pozostałe rozporządzenia Franka zawierały w swej treści upoważnienia dla kierowników wydziałów specjalistycznych w UGG. W największym stopniu dotyczyło to resortów należących do szeroko rozumianej sfery finansów i gospodarki: upoważnienia dla kierownika wydziału finansów (siedem rozporządzeń), dla kierownika wydziału gospodarki (siedem rozporządzeń), dla kierownika wydziału pracy (sześć rozporządzeń), dla kierownika wydziału dewiz (dwa rozporządzenia), dla kierownika wydziału wyżywienia i rolnictwa (dwa rozporządzenia), dla kierownika wydziału lasów (dwa rozporządzenia). Wśród pozostałych wydziałów wymienić należy: upoważnienia dla kierownika spraw wewnętrznych (cztery rozporządzenia), dla kierownika wydziału sprawiedliwości (trzy rozporządzenia), dla kierownika wydziału oświaty, narodu i propagandy (trzy rozporządzenia), dla kierownika wydziału pocztowego (trzy rozporządzenia), dla kierownika wydziału kolei (jedno rozporządzenie).

Upoważnienie do wydania przepisów wykonawczych do rozporządzenia o konfiskacie dzieł sztuki otrzymał specjalny pełnomocnik dla sporządzenia spisu i zabezpieczenia dzieł sztuki i zabytków kultury. Generalny gubernator ustanawiał też akty prawne, w których kompetencje uzyskiwali dwaj kierownicy wydziałów (wymieniano ich obok siebie albo używano formułki, że mają działać w porozumieniu). Takie pary stanowili: kierownik wydziału finansów i kierownik wydziału spraw wewnętrznych (trzy rozporządzenia), kierownik wydziału spraw wewnętrznych

oraz kierownik wydziału oświaty, narodu i propagandy (jedno rozporządzenie), kierownik wydziału gospodarki i kierownik wydziału spraw wewnętrznych (jedno rozporządzenie), kierownik wydziału finansów i kierownik wydziału pracy (jedno rozporządzenie), kierownik wydziału spraw wewnętrznych i wyższy dowódca SS i policji (jedno rozporządzenie). Odnalazłem także akt prawny, w którym przyznano kompetencje trzem organom: kierownikowi wydziału lasów, kierownikowi wydziału spraw wewnętrznych oraz wyższemu dowódcy SS i policji (rozporządzenie o noszeniu broni przez polskich urzędników leśnych z dnia 11 grudnia 1939 roku).

Wielokrotnie mniejszą aktywność od Hansa Franka wykazał w tym okresie szef Urzędu Generalnego Gubernatora Josef Bühler. Wydał on w 1939 roku zaledwie siedem obwieszczeń opublikowanych na łamach urzędowego publikatora. Wyższy dowódca SS i policji Friedrich Wilhelm Krüger ustanowił tylko pięć aktów normatywnych (jedną odezwę, jedno rozporządzenie policyjne, dwa postanowienia wykonawcze i jedno zarządzenie), ale były to przepisy o większym znaczeniu merytorycznym (na przykład odezwa z 30 października 1939 roku o obowiązku zgłoszenia się do służby funkcjonariuszy polskiej policji państwowej).

Pozostałe pozycje ogłoszone drukiem w Dzienniku rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów to akty tworzone przez kierowników resortowych wydziałów specjalistycznych w Urzędzie Generalnego Gubernatora. W największym zakresie dotyczyło to szeroko rozumianego sektora gospodarki i finansów. Kierownik wydziału finansów (Alfred Spindler) wydał pięć rozporządzeń wykonawczych, jedno postanowienie wykonawcze i dwa obwieszczenia, kierownik wydziału dewiz (Erich Tetzner) – pięć zarządzeń, kierownik wydziału pracy cztery rozporządzenia wykonawcze (jedno Krohn – 31 października 1939 r., zaś od 16 listopada 1939 roku Max Frauendorfer – trzy), a kierownik wydziału żywienia i rolnictwa (Helmuth Körner) – jedno zarządzenie i jedno obwieszczenie.

Pozostałe akty normatywne to dwa rozporządzenia wykonawcze kierownika wydziału spraw wewnętrznych (Friedricha Wilhelma Sieberta) i dwa rozporządzenia wykonawcze kierownika wydziału pocztowego (Richarda Lauxmanna)¹⁰. Warto

¹⁰ Przytoczona powyżej w tekście artykułu statystyka ilościowa ustawodawstwa okupanta niemieckiego opracowana została na podstawie analizy piętnastu numerów Dziennika rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów

podkreślić, że w pierwszych dwóch miesiącach istnienia Generalnego Gubernatorstwa dla okupowanych polskich obszarów pozostałe dziedziny życia społeczno-gospodarczego były zdecydowanie mniej ważne. Kierownicy pozostałych organów administracji resortowej, czyli wspomnianych wyżej wydziałów specjalistycznych, nie wydali żadnych aktów normatywnych, a dotyczyło to tak ważnych dziedzin, jak między innymi zarząd wymiarem sprawiedliwości czy zarządzanie organizacją służby zdrowia.

Wersja polska aktów prawnych zamieszczonych w Dzienniku rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów w 1939 roku opracowana została z pewnymi niekonsekwencjami w tłumaczeniu (tekst niemiecki jest jednolity i precyzyjny). Na przykład wydział pocztowy w Urzędzie Generalnego Gubernatora to nazwa wielokrotnie używana, ale na stronie 82 tego publikatora znajdujemy też nazwę: wydział poczt. Identycznie kształtuje się tłumaczenie na język polski nazwy wydziału gospodarki UGG – dominuje ta wersja, ale na stronie 37 widzimy też miano – wydział gospodarczy.

4. Ustawodawstwo dotyczące administracji centralnej Generalnego Gubernatorstwa w 1940 roku

Od początku 1940 roku wprowadzono podział Dziennika rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów na dwie części. Nastąpiła gradacja aktów normatywnych drukowanych w urzędowym publikatorze. W części pierwszej zamieszczano akty wyższego rzędu. Były to: przepisy wydawane przez samego generalnego gubernatora (proklamacje, rozporządzenia, dekrety). Proklamacje miały charakter polityczno-propagandowy, dekrety dotyczyły najczęściej zagadnień ustrojowych, natomiast rozporządzenia miały zastępować ustawy i tworzyły system obowiązującego prawa. Akty normatywne podpisywane były osobiście przez generalnego gubernatora i musiały być kontrasygnowane przez szefa Urzędu Generalnego Gubernatora, kierownika wydziału ustawodawczego i szefa rzeczowo właściwego resortu GG. W części II publikowane były akty niższego rzędu o charakterze

opublikowanych w 1939 roku. W niemieckich dokumentach urzędowych w okresie drugiej wojny światowej podawane były tylko nazwiska, więc nie zawsze udało mi się ustalić imiona urzędników administracji centralnej Generalnego Gubernatorstwa.

najczęściej wykonawczym (zarządzenia policyjne, rozporządzenia wykonawcze, postanowienia wykonawcze, ordynacje taryfowe, zarządzenia, obwieszczenia)¹¹.

W trakcie interesującego nas okresu nastąpiła zmiana nazwy urzędowego publikatora. Od 1 września 1940 roku obowiązywała oficjalna nazwa: Dziennik rozporządzeń dla Generalnego Gubernatorstwa. Wynikało to z omówionych wyżej przekształceń nazwy tworu okupacyjnego podległego Hansowi Frakowi z Generalne Gubernatorstwo dla okupowanych polskich obszarów na Generalne Gubernatorstwo¹².

W 1940 roku część pierwsza dziennika w zawierała 75 numerów. W obrębie wskazanego wyżej zakresu chronologicznego niniejszego artykułu mieści się publikacja sześćdziesięciu pięciu numerów, ale trzeba zauważyć, że w numerze sześćdziesiątym szóstym (z 4 grudnia 1940 roku) i numerze sześćdziesiątym siódmym (z 7 grudnia 1940 roku) zamieszczone zostały akty normatywne ustanowione przed 1 grudnia 1940 roku. Wydaje się oczywiste, iż numery te należało uwzględnić w przytoczonych niżej danych statystycznych¹³.

Zdecydowana większość aktów normatywnych opublikowanych w numerach 1–67 urzędowego publikatora Generalnego Gubernatorstwa to rozporządzenia Hansa Franka. W pierwszych pięćdziesięciu numerach podpisywał je jako generalny gubernator dla okupowanych polskich obszarów. Od numeru pięćdziesiątego pierwszego Dziennika rozporządzeń dla Generalnego Gubernatorstwa z 11 września 1940 roku zaczął używać krótszego tytułu generalny gubernator. Do 1 grudnia Frank wydał sto sześćdziesiąt siedem rozporządzeń (sto dwadzieścia trzy do końca sierpnia i czterdzieści dwa od września do końca listopada).

Poza omówionymi wyżej rozporządzeniami pozostałe akty normatywne opublikowane w 1940 roku w numerach 1–67 części pierwszej urzędowego publikatora Generalnego Gubernatorstwa miały charakter incydentalny. Były to dekrety: Franka z 8 marca 1940 roku¹⁴, podpisany wspólnie przez Franka i wyższego dowódcę wschodu generała

¹¹ A. Wrzyszczy, *Hierarchia aktów prawnych...*, s. 700.

¹² Ibidem.

¹³ Przytoczona w poniższym fragmencie artykułu statystyka ilościowa ustawodawstwa okupanta niemieckiego opracowana została na podstawie analizy części I urzędowego publikatora GG z 1940 roku (numery: 1–67).

¹⁴ Dekret o stosowaniu prawa łaski w Gerałnym Gubernatorstwie z dnia 8 marca 1940 r. Dz.RGGOP 1940, część I, nr 19, s. 99.

Blaskowitza z 19 kwietnia 1940 roku¹⁵, dwa dekrety Franka z 9 sierpnia i 24 października 1940 roku¹⁶. Spośród wymienionych wyżej dekretów na uwagę zasługuje dekret o prawie łaski. Przyznawał on kompetencje w tym zakresie generalnemu gubernatorowi, ale uwzględniał też rolę wyższego dowódcy SS i policji oraz centralnego organu administracji GG – kierownika wydziału sprawiedliwości w Urzędzie Generalnego Gubernatora¹⁷.

Akty normatywne z 19 kwietnia 1940 roku opublikowane zostały tylko w języku niemieckim, nie przyznawały żadnych kompetencji organom administracji centralnej GG i w mojej ocenie miały charakter wyłącznie propagandowy. Pozostałe dwa dekrety odnosiły się do spraw gospodarczych, teoretycznie dotyczyły administracji centralnej w obrębie szeroko rozumianej gospodarki, ale według mnie były to przepisy o charakterze fasadowym, które nie miały realnego wpływu na praktykę funkcjonowania administracji centralnej w Generalnym Gubernatorstwie, gdyż ani Rada Gospodarcza, ani Zakłady Generalnego Gubernatorstwa nie podejmowały kluczowych decyzji.

Część druga dziennika rozporządzeń z 1940 roku prawie w pełni odpowiada ramom chronologicznym niniejszego artykułu. Obejmuje ona także siedemdziesiąt pięć numerów i tylko w ostatnim z nich opublikowano akty normatywne wydane po 1 grudnia 1940 roku. W numerach 1–74 znajdujemy dwieście trzydzieści siedem aktów ustanowionych przed tą datą. Jedynym wyjątkiem jest zamieszczone w numerze siedemdziesiątym trzecim pierwsze postanowienie wykonawcze z 2 grudnia

¹⁵ Erlass über die Zulassung deutscher Volkszugehöriger zum freiwilligen Eintritt in die deutsche Wehrmacht. Vom 19. April 1940, Dz.RGGOP 1940, część I, nr 28, s. 143. Dekret ten został uzupełniony przepisami wykonawczymi wydanymi w tym samym dniu przez Blaskowitza: Durchführungsbestimmungen des Oberbefehlshabers Ost zu dem Erlass über die Zulassung deutscher Volkszugehöriger zum freiwilligen Eintritt in die deutsche Wehrmacht. Ibidem, s. 144.

¹⁶ Dekret o Radzie Gospodarczej dla Generalnego Gubernatorstwa z dnia 31 lipca 1940 r., Dz.RGGOP 1940, część I, nr 49, s. 233–234; Dekret o założeniu przedsiębiorstwa „Zakłady Generalnego Gubernatorstwa. Spółka Akcyjna”. Siedziba Krakau (Kraków) z dnia 4 października 1940 r., Dziennik Rozporządzeń dla Generalnego Gubernatorstwa (dalej: Dz.RGG), nr 61, s. 317.

¹⁷ Zob. szerzej: A. Wrzyszczyk, *Uwagi o prawie łaski w Generalnym Gubernatorstwie (1939–1945). Podstawy normatywne stosowania prawa łaski w GG*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2006, t. IX, cz. 2, s. 445–452.

1940 roku do rozporządzenia z 31 marca 1940 roku o budżecie i składaniu sprawozdań rachunkowych, ale warto zauważyć, że w treści tego postanowienia w dalszym ciągu przywoływany jest Urząd Generalnego Gubernatora, a nie Rząd Generalnego Gubernatorstwa¹⁸.

Wśród tych dwustu trzydziestu ośmiu aktów dominują trzy formy ustawodawcze: zarządzenia (71), postanowienia wykonawcze (70) i obwieszczenia (60), poza tym były to rozporządzenia wykonawcze (17) i ordynacje taryfowe (13). Pozostałe akty mają już charakter incydentalny: sprostowania (4), dekret szefa Urzędu Generalnego Gubernatora (1), regulamin organizacyjny (1), ogłoszenie (1).

Staranność redakcyjna części drugiej dziennika rozporządzeń w 1940 roku budzi istotne zastrzeżenia. Oprócz wspomnianego wyżej postanowienia wykonawczego z 2 grudnia 1940 roku, opublikowanego w numerze siedemdziesiątym trzecim, które nie uwzględniało zmian ustrojowych w Generalnym Gubernatorstwie, wskazać należy na przytoczone wyżej cztery sprostowania. Zawierały one korekty drobnych usterek literowych bądź technicznych oraz jedną pomyłką dotyczącą zakresu kompetencji organów administracji centralnej GG. W trzech przypadkach autorem był kierownik wydziału ustawodawstwa Urzędu Generalnego Gubernatora – Albert Weh, w czwartym – Hermann Senkowsky, który był kierownikiem generalnej dyrekcji monopoli¹⁹.

Poza tym przywołać należy brak konsekwencji w odniesieniu do kolejności drukowania różnych rodzajów aktów normatywnych w poszczególnych numerach urzędowego publikatora. Wydaje się, że klasyczny porządek dawał pierwszeństwo dekretem, potem rozporządzeniom wykonawczym, następnie postanowieniom wykonawczym, później ordynacjom taryfowym, a dalej zarządzeniom, obwieszczeniom i na koniec sprostowaniom. Trudny do zakwalifikowania jest regulamin organizacyjny, który był jedyną pozycją w numerze siedemdziesiątym drugim dziennika rozporządzeń oraz ogłoszenie opublikowane w numerze sześćdziesiątym piątym na ostatnim miejscu, ale jedynym aktem poprzedzającym było zarządzenie. Porządek ten nie był

¹⁸ Przytoczona w poniższym fragmencie artykułu statystyka ilościowa ustawodawstwa okupanta niemieckiego opracowana została na podstawie analizy części drugiej urzędowego publikatora GG z 1940 roku (numery: 1–74).

¹⁹ Dz.RGGOP 1940, część II, nr 48, s. 407; nr 56, s. 470; nr 60; s. 486; nr 64, s. 500.

jednak skrupulatnie realizowany, przykładowo w numerze trzecim rozporządzenie wykonawcze zamieszczono po postanowieniach wykonawczych; w numerach jedenastym i trzydziestym piątym obwieszczenie znalazło się przed zarządzeniem; w numerze piątym ordynacje taryfowe umieszczono przed postanowieniem wykonawczym.

Analiza merytoryczna aktów normatywnych niższego rzędu ustanowionych w ciągu jedenastu miesięcy roku 1940 zdaje się potwierdzać priorytety polityki okupacyjnej z 1939 roku w stosunku do Generalnego Gubernatorstwa.

Można tu wskazać na podobnie niewielką działalność ustawodawczą szefa Urzędu Generalnego Gubernatora Josefa Bühlera. Wydał on zaledwie pięć aktów normatywnych. Na pierwszym miejscu należy wymienić dekret z 15 października 1940 roku o ustanowieniu nazwy służbowej ważnego stanowiska w resorcie sprawiedliwości. Stałym zastępcą kierownika wydziału sprawiedliwości przy Urzędzie Generalnego Gubernatora był odtąd „dyrygent dla urzędu patentowego”. Dwa obwieszczenia dotyczyły nominacji konkretnych osób na stanowiska: dyrektora bankowego Banku Emisyjnego w Polsce oraz pełnomocnika dla gospodarki ropą naftową.

Merytoryczny charakter miały dwa zarządzenia Bühlera odnoszące się do polityki historycznej III Rzeszy w stosunku do okupowanych ziem polskich. Wprowadzono w nich nakaz gromadzenia (w praktyce konfiskaty) zabytków historycznych (na przykład dokumentów w postaci odezw, ogłoszeń, map, planów, rysunków, tabel, materiałów odnoszących się do wojny z Polską w 1939 roku i innych). Nadzór nad tą działalnością miał objąć szef resortu spraw wewnętrznych GG²⁰.

Przenosząc się niżej do szczebla administracji resortowej Generalnego Gubernatorstwa, zauważyć należy dominujące znaczenie aktywności legislacyjnej niemieckich organów wchodzących w skład szeroko rozumianego sektora finansów i gospodarki. Na pierwszym miejscu trzeba przywołać akty wykonawcze wydawane przez kierownika wydziału finansów Friedricha Wilhelma Spindlera (ponad trzydzieści pozycji).

²⁰ Dz.RGGOP, nr 1, s. 7; nr 43, s. 340; nr 48, s. 407. Dz.RGG, nr 69, s. 526; nr 71, s. 529.

Drugą lokatę zajmuje kierownik wydziału wyżywienia i rolnictwa Helmuth Körner (prawie trzydzieści pozycji), a trzecią – kierownik wydziału gospodarki Richard Zetsche (dwanaście pozycji) i jego następca Walther B. Emmerich (dwie pozycje). Następnie wymienić trzeba kierownika wydziału pracy Maxa Frauendorfera (dwanaście pozycji), a po nim kierownika wydziału lasów Kurta Eissfeldta (dziesięć pozycji), kierownika wydziału dewiz Tetznera (pięć pozycji, ale także jego następcy Beckera, dwie pozycje) oraz kierownika wydziału kształtowania cen Schulte-Wissermana (pięć pozycji).

Do tego samego zakresu należą akty normatywne organów centralnych administracji specjalnej usytuowanych poniżej szczebla resortowego. Szczególną aktywnością wykazali się: komisarz zasiewów Schwann (jedenaście pozycji), kierownik urzędu gospodarowania surowcami i towarami włókienniczymi List (dziewięć pozycji) oraz przewodniczący rady administracyjnej centralnego urzędu rolniczego Fachmann (osiem pozycji). W następnej kolejności wymienić należy przewodniczącego urzędu zasiewów Kassnitza (sześć pozycji), kierownika generalnej dyrekcji monopoli Senkowskiego (sześć pozycji), kierownika urzędu pełnomocnika dla planu czteroletniego w GG Roberta Bührmanna (cztery pozycje) oraz urzędu nadzoru bankowego dla GG Fritza Paerscha (cztery pozycje).

Pojedyncze akty normatywne wydali też: Oskar Friedrich Plodecke – kierownik urzędu powierniczego w GG, Fischer – kierownik urzędu gospodarowania żelazem i stalą, Meyer – kierownik urzędu gospodarowania węglem, Baehr – kierownik urzędu gospodarowania metalami, Hoepner – kierownik urzędu uprawy rolnej, Freudenberg – kierownik gospodarowania skórami i futrami, Augspach – kierownik urzędu rozdziału skór i gospodarowania obuwem, Feliks Młynarski – prezydent Banku Emisyjnego w Polsce wraz z wiceprezydentem R. Jędrzejowskim.

Pozostała spuścizna legislacyjna opublikowana w części drugiej dziennika rozporządzeń z 1940 roku jest wyraźnie skromniejsza. Trzeba tu przywołać akty wydane przez specjalnego pełnomocnika dla służby publicznej Hoppego (dziesięć pozycji). W ramach centralnej administracji resortowej na pierwszym miejscu należy przywołać kierownika wydziału spraw wewnętrznych Friedricha Wilhelma Sieberta (dziesięć pozycji), następnie kierownika wydziału sprawiedliwości Kurta Friedricha Theodora Willego (osiem pozycji) oraz kierownika wydziału ustawodawstwa Alberta Weha (pięć pozycji) i kierownika wydziału propagandy Ericha Schmidta (pięć pozycji) i jego następcy Maxa Freiherra du Prela (dwie pozycje). Inni szefowie resortów w GG wydawali pojedyncze akty

normatywne: kierownik wydziału poczty Richard Lauxmann (trzy pozycje), kierownik wydziału kolei Adolf Gereits (jedna pozycja), kierownik wydziału nauki i oświaty Mühlmann (jedna pozycja), kierownik wydziału zdrowia Jost Walbaum (jedna pozycja).

5. Podsumowanie

W podsumowaniu należy stwierdzić, że polityka III Rzeszy w stosunku do Generalnego Gubernatorstwa w latach 1939–1940 opierała się przede wszystkim na maksymalnym wykorzystaniu ekonomicznym tych terenów. Ustawodawstwo okupacyjne w znacząco przeważającym zakresie odnosiło się do kompetencji organów administracji centralnej należących do szeroko rozumianej sfery finansów i gospodarki. Uprawnienia pozostałych organów centralnej administracji resortowej regulowano według mojej oceny tylko w niezbędnym zakresie. Dodać należy, że w okresie objętym ramami czasowymi niniejszego artykułu stosunkowo niewielkie znaczenie miała też aktywność legislacyjna podległych Heinrichowi Himmlerowi niemieckich władz policyjnych, w przeciwieństwie do realnych, eksterminacyjnych działań jednostek organizacyjnych SS i policji niemieckiej na terenie GG.

Bibliografia

Źródła

Dziennik Rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów (Dz.RGGOP).

Dziennik Rozporządzeń dla Generalnego Gubernatorstwa (Dz.RGG).

Weh A., *Prawo Generalnego Gubernatorstwa w układzie rzeczowym z objaśnieniami i szczegółowym skorowidzem*, wyd. 3, Kraków 1941.

Bundesarchiv Berlin – Archiwum Federalne w Berlinie, R 43 II, Reichskanzlei – Kancelaria Rzeszy, sygn. 1340.

Literatura naukowa

Dąbrowski Karol, *Izby dystryktowe w Generalnym Gubernatorstwie – powstanie i charakter ustrojowy*, [w:] *Państwo – Prawo – Polityka księga pamiątkowa poświęcona Profesorowi Henrykowi Groszykowi*, red. Mateusz Chrzanowski, Jarosław Kostrubiec, Ireneusz Nowikowski, Lublin 2012, s. 80–89.

- Dąbrowski Karol, *Portret niemieckiego aparatu partyjno-administracyjnego w dystrykcie radomskim (1940–1944)*, „Rocznik Samorządowy” 2016, t. 5, s. 271–275.
- Dziobek-Romański Jacek, *Organizacja administracji władz okupacyjnych na ziemiach polskich w latach 1939–1945*, „Rocznik Nauk Prawnych” 2012, t. 22, nr 3, s. 271–303.
- Grünberg Karol, Otręba Bronisław, *Hans Frank na Wawelu*, Włocławek 2000.
- Kłafkowski Alfons, *Okupacja niemiecka w Polsce w świetle prawa narodów*, Poznań 1946.
- Kozera Łukasz, Wojtasik Mieczysław, *Zarys administracyjny niemieckiej okupacji Generalnej Guberni (komentarz i teksty źródłowe)*, Chełm 2008.
- Kozyra Waldemar, *Okupacyjna administracja niemiecka na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1939–1945*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia, Sectio G” 2013, vol. 60, nr 1, s. 35–51.
- Ługowski Bartłomiej, *Funkcjonowanie urzędów gmin wiejskich w dystrykcie lubelskim Generalnego Gubernatorstwa w latach 1939–1944*, „Studia z dziejów państwa i prawa polskiego” 2018, t. 21, s. 333–345.
- Madajczyk Czesław, *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, t. 1–2, Warszawa 1970.
- Mączyński Marek, *Organizacyjno-prawne aspekty funkcjonowania administracji bezpieczeństwa i porządku publicznego dla zajętych obszarów polskich w latach 1939–1945. Ze szczególnym uwzględnieniem Krakowa jako stolicy Generalnego Gubernatorstwa*, Kraków 2012.
- Mielnik Hubert, *Organizacja i funkcjonowanie administracji szkolnictwa w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945*, [w:] *Prawo i okupacja na przestrzeni wieków*, red. Jakub Pokoj, Damian Szczepaniak, Kraków 2018, s. 127–144.
- Musiał Bogdan, *Deutsche Zivilverwaltung und Judenverfolgung im Generalgouvernement. Eine Fallstudie zum Distrikt Lublin 1939–1944*, Wiesbaden 1999.
- Roth Markus, *Herrenmenschen. Die deutschen Kreishauptleute im besetzten Polen – Karrierewege, Herrschaftspraxis und Nachgeschichte*, (Wallstein) Göttingen 2009.
- Roth Markus, *Starostowie powiatowi i zagłada Żydów w dystrykcie krakowskim Generalnego Gubernatorstwa*, [w:] *Zagłada Żydów na polskiej prowincji*, red. Adam Sitarek, Michał Trębacz, Ewa Wiatr, Łódź 2012, s. 279–294.
- Schenk Dieter, *Hans Frank. Biografia generalnego gubernatora* (tłum. Krzysztof Jachimczak), Kraków 2009.
- Seidel Robert, *Deutsche Besatzungspolitik in Polen. Distrikt Radom 1939–1945*, Paderborn–Zürich 2006.
- Winstone Martin, *Generalne Gubernatorstwo. Mroczne serce Europy Hitlera*, Poznań 2015.
- Wrzyszczy Andrzej, *Administracja terytorialna w ustawodawstwie okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie (1939–1944). Część I (01.09.1939–31.07.1940)*, „Z Dziejów Prawa” 2019, t. 12(20), s. 617–636.
- Wrzyszczy Andrzej, *Administracja terytorialna w ustawodawstwie okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie (1939–1944). Część II (31 lipca 1940–31 lipca 1941)*, [w:] *W kręgu doktryn politycznych i prawnych. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi*

Markowi Maciejewskiemu, red. Radosław Antonów, Łukasz Machaj, Maciej Marszał, Mirosław Sadowski, Tomasz Scheffler, Wrocław 2020, s. 747–764.

Wrzyszczyk Andrzej, *Administracja terytorialna w ustawodawstwie okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie (1939–1944). Część III (01.08.1941–27.12.1944)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2020, t. 72, z. 2, s. 9–39.

Wrzyszczyk Andrzej, *Hierarchia aktów prawnych wprowadzonych przez okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014, t. 22, s. 695–708.

Wrzyszczyk Andrzej, *Okupacyjne sądownictwo niemieckie w Generalnym Gubernatorstwie 1939–1945. Organizacja i funkcjonowanie*, Lublin 2008.

Wrzyszczyk Andrzej, *Uwagi o prawie łaski w Generalnym Gubernatorstwie (1939–1945). Podstawy normatywne stosowania prawa łaski w GG*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2006, t. 9, cz. 2, s. 445–452.

► STRESZCZENIE

Administracja centralna w ustawodawstwie okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1944 (część pierwsza)

Analiza ilościowa i merytoryczna aktów normatywnych zawartych w urzędowych publikatorach Generalnego Gubernatorstwa (Dziennik Rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów, Dziennik Rozporządzeń dla Generalnego Gubernatorstwa) w okresie od 26 października 1939 roku do 1 grudnia 1940 roku wskazuje na kilka niebudzących wątpliwości cech charakteryzujących niemiecką administrację centralną w GG.

Za jedną z nich należy uznać wiodącą rolę generalnego gubernatora Hansa Franka. Wydawał dekrety i proklamacje, ale najważniejszą funkcję spełniały jego rozporządzenia kreujące okupacyjny reżim prawny w Generalnym Gubernatorstwie. Aktywność ustawodawczą jego zastępcy Arthura Seyss-Inquarta i analogiczną działalność szefa Urzędu Generalnego Gubernatora Josefa Bühlera trzeba ocenić jako mało znaczące. Drugą cechą charakterystyczną była zdecydowanie bardziej istotna twórczość legislacyjna kierowników organów resortowych. Trzecia cecha to ocena merytoryczna tego ustawodawstwa. Wydaje się, że polityka III Rzeszy w stosunku do Generalnego Gubernatorstwa w latach 1939–1940 opierała się przede wszystkim na maksymalnym wykorzystaniu ekonomicznym tych terenów.

Ustawodawstwo okupacyjne w znacząco przeważającym zakresie odnosiło się do kompetencji organów administracji centralnej należących do szeroko rozumianej sfery finansów i gospodarki. Uprawnienia pozostałych organów centralnej administracji

resortowej regulowano według mojej oceny tylko w niezbędnym zakresie. Dodać należy, że w okresie objętym ramami czasowymi niniejszego artykułu stosunkowo niewielkie znaczenie miała też aktywność legislacyjna podległych Heinrichowi Himmlerowi niemieckich władz policyjnych, w przeciwieństwie do realnych, eksterminacyjnych działań jednostek organizacyjnych SS i policji niemieckiej na terenie GG.

► SUMMARY

The Central Administration in the Legislation of the German Occupiers in the General Government in 1939–1944 (Part One)

A quantitative and substantive analysis of normative acts contained in the official publications of the General Government (the Journal of Regulations of the General Governor for the Occupied Polish Territories, the Journal of Regulations for the General Government) in the period from October 26, 1939, to December 1, 1940, points to several unambiguous features characterising the German central administration in the GG. One of these is the leading role of the Governor General Hans Frank. He issued decrees and proclamations, but his most important role was played by his regulations creating the occupation legal regime in the General Government.

The legislative activity of his deputy Arthur Seyss-Inquart and the analogous activity of the head of the General Governor's Office, Josef Bühler, must be assessed as insignificant. The second characteristic was the much more significant legislative work of the heads of departmental bodies. The third characteristic was the substantive assessment of this legislation. It seems that the Third Reich's policy towards the General Government in 1939–1940 was based primarily on the maximum economic exploitation of these territories. The occupation legislation largely concerned the competences of the central administrative bodies belonging to the broadly understood sphere of finance and economy.

In my opinion, the powers of other central departmental administrative bodies were regulated only to the necessary extent. It should be added that during the period covered by this article, the legislative activity of the German police authorities subordinate to Heinrich Himmler was of relatively little significance, in contrast to the real extermination activities of SS and of the German police units in the GG.